

Beno Zupančič

IO RK SZDL

Najpoprej naj vas v imenu Republiške konference SZDL najlepše pozdravim in vam zaželim veliko uspeha v delu, kakor ste si ga zastavili za zborovanje. Tudi z delom na tem zborovanju se polagoma približujemo smotru, ki smo si ga zastavili s pripravo posveta o slovenščini v javni rabi. Pobuda zanj se je rodila ob desetletnici pisma RK SZDL o skrbi za uveljavljanje slovenščine v javnem življenju. Ta pobuda je na svoj način vnovič opozorila na globljo družbeno potrebo po tem, da si tudi v tem pogledu pogledamo v oči, ocenimo kulturni trenutek in se dogovorimo o vsem, kar bi bilo treba ukreniti.

Delovne skupine so medtem opravile nekaj zanimivega dela — delavci v množičnih občilih, gospodarstveniki, turistični delavci, vzgojitelji, učitelji, pisci učbenikov, književni prevajalci, strokovnjaki za različne terminologije. Iz njihovih ugotovitev, opozoril, priporočil in predlogov, ko bo delo po tej plati končano, bo mogoče določene oblikovati smoter, h kateremu pravzaprav vsi skupaj težimo — kar se dá določno *jezikovno kulturno politiko* vse družbe, če že hoče, da se drugim kulturnim prizadevanjem v večji meri pridružijo tudi prizadevanja za višjo jezikovno kulturo tako celote kot njenih posameznih delov, tako človeka posameznika kot vseh njegovih delovnih in drugih skupnosti.

Vaš delež v vsem tem je seveda lahko po eni plati delež strokovnjakov, po drugi pa vplivnih družbenih delavcev, katerih vzgojno delo zajema velik del mladih rodov in širšega okolja, v kakršnem delate in živite.

Ne da bi podcenjevali druga jezikovna vprašanja, je bržkone razumljivo, zakaj smo se kot družba lotili tako splošnega in perečega vprašanja, kot je javna jezikovna raba, s čimer se seveda hočeš nočeš dotikamo tudi drugih ali celo čisto posebnih strokovnih ali znanstvenih vprašanj.

Lahko bi rekli, da je to vprašanje postavilo na naš skupni in na vaš dnevni red življenje, kakršnega živimo, z vsem tistim seveda, kar hočemo in k čemur smo se kot družba napotili. Družbene preobrazbe, ki so nas temeljito spremenile kot narod in kot delovno ljudstvo, so morale povzročiti spremembe v jeziku in ravno zaradi tega morajo izterjati globljo in širšo skrb organizirane družbe za občevalni jezik — iz mnogih razlogov, ki jih ni treba navajati. Gotovo je, da bi bila stvar kaj preprosta, ko bi se dala občutljiva jezikovna vprašanja urejati samo z zakoni, predpisi, normami, ko bi bil jezik samo zunanji *izraz* nečesa, kar se dogaja v globinah družbenega bitja. Vendar je jezik, kot dobro vemo, dosti več od tega, da bi bil samo *izraz* družbenih dogajanj, saj je tudi oblikovalec, dostikrat celo zelo bistven oblikovalec človekovega življenja, družbenih odnosov in družbenega spreminjanja. O tem je dovolj razločno spregovoril Oton Zupančič, med drugim tudi v odlomku, ki ste ga zapisali nad programom prvega dneva svojega zborovanja.

O tem govorim zato, ker sem prepričan, da moramo zaobjeti celoto, se dokopati najpoprej do kolikor toliko stvarne podobe stanja, potem do tisočernih predlogov in na temelju predlogov do dejavnosti, uokvirjene v nekaj, kar sem malo poprej imenoval *jezikovna politika* kot sestavni del družbene in kulturne politike in

njune naravnosti. Očitno je, da brez takega prizadevanja ni mogoče graditi celovitega samoupravljanja, zlasti ne humanih prvin, ki jih vsebuje ali potrebuje. Brez smotrnega hotenja v tem pogledu ni mogoča ustvarjalna svoboda človeka, kar koli že dela ali ustvarja. Če se človek ne zna izraziti, ne zna misliti, zaradi česar ostaja pohabljenec kot posameznik in kot član družbene skupnosti. Člani ene izmed delovnih skupin so opozorili na jezik naše politike. Ne vem natanko, na kaj so mislili, vendar so imeli toliko bolj prav, če so mislili na v vse večji meri *podružbljeno* politiko, v kakršno stopajo delovni ljudje in občani in ki ni možna kot učinkovita opredelitev brez razločne misli in besede.

Hočem reči, kot je zapisal že Župančič: motili bi se, ko bi vso stvar zoževali na vprašanje blagoglasja ali samo pesniškega jezika, ne da bi to plat slovenske kulture ali umetnosti kakor koli podcenjevali. Dandanes gre predvsem za množičnega človeka, ki vstopa v družbo kot osebek. Kot osebek se želi tudi uveljaviti — z vsem, kar imenujemo z besedami gospodarski, socialni, kulturni ipd. interesi. Ta množični človek želi tudi po tej plati prebiti zidove ločenosti ali celo *odtujenosti* — naj gre za tako, kot jo označujejo najvišji dosežki jezikovne kulture nasproti jezikovni revščini, kot za ono, kakršno ustvarjajo dosežki znanosti, tehnike, gospodarstva, samoupravljanja ipd. nasproti bolj včerajšnjemu kot današnjemu ročnemu in mezdnemu delavcu. Človek, o katerem govorim, opozarja torej tudi po jezikovni plati nase, na preživele družbene odnose, na okostenelo družbeno delitev dela, na ostanke mezdnih razmerij, na razredne prilastke marsičesa, kar imamo pogosto iz navade ali zanikrnosti za vsakdanje in normalno.

O tem pripovedujem zato, ker sem prepričan, da je jezikovna odtujenost kot posledica preživelih razmerij v družbi, s kakršno imamo opraviti, za našo kulturo in podobo nevarnejša od jezikovne rabe, utemeljene v dialektih, lokalni govorici, v posebnostih te ali one dejavnosti, teh ali onih krajev dežele. Družbene odtujenosti in njenih posledic kajpada ni mogoče odpraviti samo z jezikovno politiko, zato pa mora smotrna jezikovna politika postati pomemben dejavnik v družbenem preobražanju, s kakršnim želimo združevati človekovo delo, odpravljati razredne prilastke podedovane družbene delitve dela, razveljavljati mezdana razmerja, zato da bi se jutri lahko napotili v družbo svobodnih združenih delavcev.

Če slišimo, da dandanes spričo rešenega narodnega vprašanja in izvedene socialne revolucije niso več potrebne prvine, ki bi nas kot narod in kot ljudsko skupnost združevale, mislim, da gre tako misel temeljito pretehtati, preden bi jo sprejeli za vodilo. Najpoprej zato, ker ne verjamem, da bo sploh kdaj konec potrebe po tem, da bi se človek osvobajal kot naravno in kot družbeno bitje, da bi se združeval v taki ali drugačni skupnosti — delovni, krajevni, narodni, ljudski, mednarodni. In ne nazadnje zato, ker različnosti ne morejo biti apriori nasprotje enotnosti oziroma združevanju, saj lahko pomenijo poleg drugega nenehno bogatenje, nenehno pretakanje žive jezikovne snovi iz te ali one posebne izkušnje, značilnosti ali potrebe v skupni knjižni jezik. Saj nam tako živo pretakanje edino lahko zagotovi, da nam knjižni jezik ne okosteni, se ne spremeni v večnoveljaven spomenik brez prave življenjske moči in ustvarjalne tvornosti, kakršno bomo bržkone zmeraj potrebovali. To pa pomeni, da ni treba, da

bi se iz kakršnih koli razlogov odpovedovali jezikovnim pravilom ali merilom, ne da bi jih spreminjali v dogme, in še manj, da bi se prepuščali čistunskemu izživljanju nad vsem, kar se komu zazdi posebno, nesprejemljivo, nepotrebno. Med skupno sprejeto jezikovno normo in jezikovnim življenjem je treba zagotoviti prostor, kjer se bo jezik lahko oplajal in bogatil tako s prvinami nujno potrebne enotnosti kot ravno tako potrebna nastajanja novega in novega.

Prvine, ki jih vnaša v jezik v javni rabi predvsem nova družbena stvarnost, so lahko prvine živega življenja, torej prvine *nastajajočega*, lahko pa prvine *odmirajočega*, umetnega, ponarejenega, odtujenega. Kadar gre za prvine, ki se rojevajo iz družbene odtujenosti, bi rekel, da gre predvsem za razmerja, v kakršnih se nam kot družbenim ustanovam ni treba obračati k dejanskemu človeku neposredno, kadar nas nič ne skrbi, ali bo ta povprečni človek razumel, kaj mu pripovedujemo, kadar nas nič ne skrbi, kaj nam dopoveduje dejanski delavec ali občan, ko pride do besede, s katero hoče nekaj povedati drugim ljudem, predvsem pa vsem ljudem kot organizirani skupnosti in družbi.

Z vsem tem vas hočem samo spodbuditi v razmišljanjih in dejanjih, kakršna pripadajo v pomembni meri ravno vam, obenem ko gre za to, da se vprašanj, kakor jih bomo skupaj zastavili, lotimo vsi. Ni mogoče drugače: vsakdo naj nosi svoj delež odgovornosti, vsaka skupnost — delovna ali krajevna ali družbenopolitična. Nikakršnega razloga ni več za to, da bi se v gospodarstvu, v državni upravi ali v političnih organizacijah lahko izgovarjali na »pomanjkanje kadrov«. Kakor da je vprašanje jezikovne kulture vprašanje kakih posebnih kadrov ali ustanov. Kljub vsemu imamo toliko šol in izobraževalnih možnosti, toliko knjig in učbenikov, toliko šolanih ljudi itd., da miselne ali jezikovne nemarnosti ali zanikrnosti ni več mogoče ne opravičevati ne odpuščati. Za višjo jezikovno kulturo si prizadevamo ne samo v imenu »blagoglasja«, kot je zapisal Župančič, ampak predvsem v imenu osvobajanja človeka in družbe, temeljnih prvin samoupravljalne demokracije, svobodne človekove ustvarjalnosti, za kakršno si moramo smotrno prizadevati toliko bolj, kolikor bolj so nam zanjo dane vse večje in večje možnosti.

Pri tem velikem kulturnem smotru nam ne bo pomagalo kulturniško ali politično moraliziranje, ampak predvsem smotrna akcija vseh ljudi in skupnosti, ki so začutili ali morebiti jutri začutijo, za kaj gre. Med te skupnosti sodijo vse vaše zapovrstjo, so pa pomembne toliko bolj, ker živite v prostoru, ki je dovolj blizu vednosti o jeziku in dovolj živi govoricami delovnih ljudi.

Franc Šetinc

CK ZKS

TEZE O JEZIKU, DRUŽBI IN POLITIKI

»Da, gospoda,« je nekoč rekel Oton Župančič, »to vprašanje ni samo vprašanje blagoglasja ali neblagoglasja, torej ne samo estetsko vprašanje, nego je socialno, moralno vprašanje, vprašanje naše samozavesti in samostojnosti, našega značaja in naše odkritosti...«